

"ҺӘПИМИЗ БИР КҮНӘШИН ЗӘРРӘСИЈ" (Абдулла Шаиг һагында хатирәләр)

(Әвәли газетин өтән сәһифә)

1951-1956-чы илләрде мән бәл дәлбадал Железоводскда олдум. Төлөбә вә сонра аспирант олдуғум илләрде мө'дә-баргырас хәстәлигине көрә Железоводска кәдир, санаторияда вә ја хусуси вәдә галарға минерал суларла муәлицә олунурду. Абдулла Шаиг дө өз аиләсидә кәлирди. 1952-чи илди јаһында паркын јахшылыгында "Ударник" санаториясында иди. Шаиг аиләсидә бирликдә хусуси вәдә јашајырды.

О вәхт өвәдларарнын үчү дө субәј иди. 5 башдан ибарәт олан аиләнин дүшүдү вә вә паркын ичиндә иди. Дағ өтәјидә јерләшән икәмәртәбәли бина гәрибә гурулуша малик иди. Евин фәсад һиссәси паркын ашавысында олан күнәјә, архасы иса бир-баша парқа чықырды. Вә өвә бағдан кәләнләр пилләкәнләрлә иккинчә мәртәбәјә чықалы иди-лар. Пәнчәрәләр исе парқа (ху-јабана) чықдығындан адамә елә кәлирди ки, ел өвә бирмәртәбә-лидир. Шаигкилин пәнчәрәлери һүмдур дедилди. Јарым метрдан дө аз. Белә ки, пәнчәрә өчүг олду-ғудә өлә пәнчәрәдан бирбаша монзилә дахил олмаг мүмкүн иди. Мән күндә үч дофә су ичмә-јә кәдәндә пәнчәрәдан бојлар-чыр, тәз-тәз Шаиг мүәллимин тә-киди өлә өлә пәнчәрәдан һопһәнбә отаға дүшүрдүм. Де-јирди ки, Фуад, бала, әзизим, зәһмәт чәкиб бинашын башына доламан, күнәјә доғуш тәздән 2-чи мәртәбәјә гәлима, өлә пән-чәрәдан һопһәнбә бизә кәл. Сән бу евин истәклин, мәним севимликсин. Әркин чәтир, де-јидим ки ми тә. Мән дө чөх вәхт өдә едирдим. һеч јадымдан чы-маз. Бир дофә мәни пловә дө вәт өтди, деди ки, Шаһзадә, Фуад артыг дүзәлиб, һәпәризи позә биләр, плов јәјә биләр. Онуң үчүн хусуси аса бишир. Ону пловә дө вәт едирәм.

Вә сонра деди ки, Фуад, бу-рада гәрачәларын јахшы гузула-ры олур. Мән 50 илдан артыг-дыр ки, Шимали Гафгаза бөлә-дем. һосән бөј Зәрдаби, Узејир, Муслум вә дикәр көркәмли адамларарыз дофәләрлә вә јер-ләрә көлиб. Бир һеч дофә мән дө. Јахшы өтләри олур. Шаһзадә вә ушағлар тапшыр-мышам ки, тәзә гуш өтә алыс-лар, сәнә плов биширинләр. Којфәртилар дө һис дедил. Ә'лә сәбәз говурма һазырлајын. Ша-һабди вә туршу осы алың, гој пловулуз ики чүр говурма илә олсун.

Дедиди вәхт кәтдим. Көрдүм пәнчәрәни ачыб мәни кәзләри. Деди, тулан, елә бурадән ичә-ри ки, мән дө туландым. Шаһ-задә хала өтирли, дадлы, көзәл бир плов биширимди. Дедим ки, белә бир шәрәитдә бу чүр аса биширимәниз бөјүк зәһмәт төләб едиб, мәнә бөјүк хәчәләт веримсиниз, сән дәрвәчә мин-тәрдарам вә тошәкүр едирәм.

Шаиг мүәллимин деди ки, ашың азугәси вә газаны чәтин-лик төртәбиб. Јахшы өт алыб-лар, көјрәти, шаһабди вә туршу да, мис газан да тәсәдүфән та-пылды. Аман сонра билдик ки,

бурада ашусән мәсәләс мүш-күр бир иш имиш. һеч кәсдә аш-сусән тапылмады. Шаһзадә халы-нын башына марәғли бир фи-кир колди. Деди, тәлдим, ашсу-ән тәлдим. Камалын сәткә (гор) мајкасы. Мајканы јахшычә јүзү чүгүн вәдрәнин башына салды. Дүйүн бу мајкадан сузду. Сән демә белә мајка, олмајан јердә ашусәзин јахшычә өвәз едирмиш. Пловдан сонра Шаһ-задә хала бизә ө'лә но һосән чајы дамләди. (О вәхт Сәјлон вә һинд чајлары хәричәдән тәзәчә алынама вә ишләдилмәјә бәш-ләнмишмиди вә тапыларды). Шаһзадә халаның чајы да өзкә бир алам иди. Чај сүрәсиндә вә сонра да марәғли сәһбәтлә-римиз олду. Гәрачәлардан, бал-кә ар-лар-ла-н, түрк дилли а з салы халглардан, һосән бөј Зәрдаби-нин һәјәт јолдәшы балкар гызы һәнифә ханым Абәјәвәдән, онун мүәллимијундан данышды.

Ертәси күн Индырым мәни парқда көрән ки ми хөбәр алыб деди: "Һә, дүнкәни мөчлис, ата-мын дүнкәни гонаглыгы вә аны-мын плову хошуна кәлдими?" Дедим ки, нәчә јә'ни хошуна кәлди. Бу нә созду, дүнкәни мөчлис тарихә дүшәби бир шә-јир. Бөјүк Абдулла Шаигин мәч-лисидә олсан, өзү дө үзбәт-дә, Вәтәндән ајры јердә өзүгән Вәтәндә һисс едәсэн, милли хә-рәклараримиз тәччә олан плов јејәсэн. Шаһзадә халаның чајы-ны ичәсэн вә Шаиг өфәнденин созларариндән фәјзиәб олсан. Мөчлис адамы шөвгә, һосәсә кәтирир, санки адамы шөвә едирди. Күлдү вә деди ки, мөк-тәбәдн билирәм, аз-чөх шә'р го-шурдун, јазырдым. Експрәнт, синәдән дүнкәни мөчлисә шә'р гоша биләрсән? Фиришләмәдән, бәлкә дө гејри-иктијари оларағ ашавыдакы сөзләри де-дим:

Чагырыб Тәлибзадә Биширмишди Шаһзадә Јемишди Гасымазда һәмьисә заде, заде.

Тәз һесаблајыб деди ки, аферин, молаодс (бу созу өлө бу чүрә, русча дөмәди), вәзн дө вәр, гәфибә дө. 7 һечәлидир вә гәфибәс дө јахшыдир. Де-дим ки, бәс мә'насы. Сән бир мә'наја бәс: Тәлибзадәнин гонаг өтдиди. Шаһзадә ханымын би-ширдиңи вә мәним дө јәдидим ај-дын олур. Заде созунун һәрфи мә'налариндән бири дө "доғул-муш" дөмәлидир. Соју билдирди: јә'ни мөчлисәдикларын милли сојкәкү дашыдыларарын кәстә-рир. Мә'лумдур ки, бизим милли сојкәкүмүзү кәстәрән шәкилиң "лы" вә "ли"дир. Мәсалән, һү-сәјли, Әһмәдди, Манәфлы вә с. Бир дө "заде", Мәселән, Ахунд-заде, Рәсулзаде, һүсәјнзаде, Тәлибзаде, Гасымазда вә с. Дү-зүн дедим ки, о вәхт Рәсулзаде созуну горха-горха дөмиш, Ахундзадә дөдики мөһз, Мирзә Фәтәлини, һүсәјнзадә дөдики өсфәновы гәһрәмәлиңи тәзәчә мө'лум олмуш Мәһдзини, бир дө

ајдындыр ки, Шаигкилин вә озуну нәзордә тутмушудм. Атамдан дофәләрлә өшитмиш-ди ки, Мәммәдәмин Рәсулзаде көркәми сийәсә хәдим, идеолог олмагла јанашы, һәм дө көзәл, мајбир бир натиг имиш. Чыкыш-лары адамы һейран гојурмуш. О вәхткы зиялы кәчләр (атам дө) парламәтә вә сийәсә јыгһнагла кәдиб она бөјүк марәғла гулағ асарлармыш. Белә јерләрә кириш исе азад имиш. Кәшиш билкиләрә малик олан Шаиг мү-әллимин елм вә тәһсилни вәһдәт-нин вачиб сәјирды. Бир дофә мөндән соршуду (сәһә еломи-рамсә 56-чы ил иди, чүни 55-чи илдә атам елмлар доктору, мән исе елмлар намизәди дәрвәсәси-ни алышды): "Фуад, алимлик

дәрвәсә-си алы-мысан, м ү ө л-лимлијә үстүлүк вә ер ир-сэн, јохсә алимлијә? Дедим ки, Шаиг өфәнди, мүәллимин вәр ки, билми азыр, бу јарамаз, алим дө вәр ки, мүәллимлик өтир вә ја өдә билмир. Икиси дө бир-лөсә чөх јахшы олар. Елм вә тәһсилни вәһдәти принципи гә-дәндән кәлир. Антик дөврдә философларын чөх мүәллимин-лик едирди. Платон, Аристотел кими мүтәфәккиләр академия-да, ләйсәдә дәрс дөјдирләр. Шәргин орта вә алим мәдрәсә-риндә дәрс дөјәләрин чөх көркәмли алимләр, мүтәфәккиләр иди. Дунјаның өч бөјүк фи-лософу сәјялән һекәл өсәләр-ринин чөхүнү өвәләм муһазирә-ләр шәкилдә сөјләмиш, уни-верситетин мүәллимин, кафедра мүдир, деканы вә ректору ол-мушдур". Созуму давам етдир-мәк иствәјрди ки, бирдән бөјүк разылыр һиссидә деди: "Афа-рун, Фуад, мәрһабә, ала буну билмәк иствәјрдиң. Тәһсил өлә мө-әсәләнә өзәвиз рол ойнаја биләр. Атам Мирзә Фәјзулла һәм көзәл мүәллимин, һәм дө јах-шы алимдир, тәдигатчыдир. Онуң јолу илә кәт".

Шаиг бөјүк тәрбиячи иди. Миляттин, Вәтәнин гызғын севән тәрбиячи вә буну көнчләр-рә ашылмагы өзүнүн амалы са-јырды.

Вәзифә һагында дөдилик инди дө јадымдадыр. Дөјирди ки, мән кәлә-кәлә һәр чүр рәһ-бәр ишчини көрүшүм. Халгдан ајры дүшән, мәнәм-мәнәм дөјән, өзүнү дәрән, өвәлики мөвејиги үчүдү вәзифә һосәсиндән ху-мәрәланларын аригәти биш олур. Инди Сизә мөс'ул бир олур, вәзифә тапшырсалар, буну һеч вәхт унутмајын.

Көрүнүр ки, онун бу нөвич төһсивәлери онлары ешиндәни-рини зәкәсанә, өмөл вә һәрәкәт-ләринә дарин тә'сир едә бил-миш. Ону дөјә биләрәм ки, өлә Әзиз Мирәһмәдов МК-да мөс'ул вәзифәдә чәлишәндә, нә дө мән мүәллим вәзифә туғудуға буну бир ан белә унутмајды. Мәнә дофә-ләрлә чөх мүһүм вәзифәләр төк-ләриф өдирләрди, һәмшә етирә-зәмиш билдирди, разы олур-ду. Дөјирдим ки, мән һәр шә-дән өвәл мүәллимин, алимәм,

елим-пәдагожи фәалијәти, јарә-дәмчлығы бураха билмәрәм. Вә мәним тәләјүкү амалым, һәја-тымын мәгсәдидир. Јәлиһи бир дофә она көрә разы олдум ки, елим-пәдагожи фәалијәти бу-ракмадан, кафедра мүдирин гәл-мәлә мәнә билдирим вә ләзими сәришәт олан вәзифә төклиф едилди. Гыса бир мүдәтт һөмин вәзифәдә ишләркән Шаигин төһсивәләринә, атамын вәрдиги тәрбиялә вә мәнә ирсән, мө'һн кәчән, гәһымә, илмијә ишлә-миш, вәрлығымә өмүрлүк һәким кәсилмиш вичдәлиңләр принци-пидә әрдиңчә өмәл өтдим. Олур ки, чәмәатын үзүнә иңди дө алы-ны ачығлығла, көзү ачығлығла баха билирәм.

Абдулла Шаиг бутәвәлүк, тамлыг мүһәссәмәс иди. Созу бутәв, өмәли бутәв иди. Јарым чығылгдан, бөлүнмәкдән, пәрчә-ланмагдан зәһләнс кәдәрдә. Вәһдәти, бутәвүлүг һәмшә төһ-сийә едәрдә. Белә, вәһдәт олан Аллаһ бизи вәһдәттә јаратымыш-дыр. Бүтүн өмәл бутәв вә вәһдәт һәһндәлидир. Күлл вә чүз бөлүн-мәз вәһдәттәдир. Вәһдәт, бир-лик, инсанни фикир вә әмәллә-рәдә дө өз әксини тәһмишдир. "Һәпәмиз бир күнәшин зәррәси-јә". Шаиг өфәндениң бу созлә-ри бу күн бизи үчүн һәјәти бир чагырыш олмали, мубаризәмин-зин гәјәсини тәшәкил етмәклидир. Мүстәғлилик вә азәдлыг јолу-да, Вәтәнин бутәвүлүгүн, әрәзи-микзин бутәвүлүгүн, миляттин-зин бирлигини, бүтүн гүтү вә сој'ләримизин вәһдәтини иствә-јирәнсән, бир јүмрүдә бирләш-сийә өзүнә шүәрт ет. Бир зиндә-дә. Вәһдәт күчү милят өл. Күч бирликдәдир. Унутма ки, "елиң күчү, селиң күчү дөјибләр". Ел-ис һәмшә өз шәһли кәчми-шиндән, мубаризәләрлә долу олан јолудан, бу јолдә зәһмәт чәкмиш, сөз дөмиш, сөз јарәт-миш, бизә мирас гојмуш асғар-галлардан өрнөби, фәдәләнчә, бәһрәләнчә. Белә асғаргалла-рымыздан бири дө һагында хә-трәләр сөјдәлиңди Абдулла Шаиг иди. Аллаһ она гәһи-гәһи рәһмәт еләсин. Руһу шәд олсун, әзиз устәдимиңим.

Шаиг һагында хатирәлери-ни онун ләјағәтли өвәдә Камал мүәллимин һагында созләримдә битирмәк иствәдим: Камал ата-сы кими үрнәчәг, сөмини, мейрибан, сәдә вә төвәзкәр-дир. һәм дө онун кими иствә-тә дадлы. Бу күн о, республика-мызын өч көркәмли, өч сәриш-тәли вә өч тәрүбәли әдәбиятчы-шәһәрләндир. Вәһз он, Әзиз Мирәһмәдов вә Мәжид Но-бијев кими көркәмли әдәбиятчы-шәһәр алимләрә баһандә дөјир-сән ки, Мөһмәд Ариф, Фәјзулла Гасымазда, һәмид Арсыл, Мәммәдәфәр Чәфәрөв, Мика-јил Рәфили, Чәфәр Хәндән, Мир Чәләл Пәшәев, Әли Султаныл, Мирзәаға Гулауздә кими һәһнәк әдәбиятчышәһәрләни итирәли республикамызда филология елим, әдәбиятшәһәрләни фәһми өлөмишдир. Јашајыр вә уғур-лар өлдә өдир.

Фуад ГАСЫМЗАДӘ, Азәрбајҗан ЕА-нын мүхбир үзүв, өмәкдәр елм хәдими.